

6 Q 910. 2. 762.

115

~~Miser. 611.~~

Andromeda

Nonnulla de poëmate
Dramatico scenico, id est, Comœdia et
Tragoedia

Verbum drama, graece δρᾶμα, ἀπὸ δῶ δρᾶν, i. e. agendo derivatur, quia poëma dramaticum potissimum in agendo consistit, i. e. repraesentando dicta et gestus aliorum. Ceterum drama est carmen, quod auctoris aliis personis sine auctoris interlocutione narrat: unde ~~plurimum~~ aliorum verba et gestus imitatur.

Praecipua genera dramatica sunt: I, tragicum et comicum, quod utrumque scenicum, a scenae apparatus vocari potest; II, itemque bucolicum, quod aboque apparatu conficitur, - quodque hac in dissertatione omittamus, quia ~~nobis praesentibus~~ solum de dramatico scenico scripturi sumus, i. e. de comœdia et tragoedia.

Comœdia est drama, civiles et privadas actiones exitu laeto repraesentans, aut secundum Scaligeri definitionem; poëma dramaticum, negotiosum, exitu laetum, stilo populari. (lib. I. Cap. II.).

Finis comœdiae est, ut communem vitam et actiones hominum recte ac prudenter instituire doceat, fictis, vel etiam veris exemplis et faciliis. Comœdiae etymologia incerta est. Vulgo ex Helio Donato ita tradunt: Cum Apollini Norio seu pastorali ob frugum proventum festum agerent agricolae, in compitis et vicis comessatum convenire solebant, et circum aras choreas ducere ad tibiam cantantes; Quam consuetudinem postmodum traduxerunt in civitates, et cives improbos simili pompa saltu scilicet et cantu insectati sunt, - unde

unde $\Sigma\pi\omicron$ $\nu\alpha\nu\iota\omicron\nu$, i.e. vicis seu pagis, e quibus or-
ta fuit, vel $\Sigma\pi\omicron$ $\tau\epsilon$ $\nu\alpha\nu\alpha\gamma\epsilon\nu$, i.e. a comessando,
 $\nu\alpha\nu\alpha\delta\iota\alpha$ dicta fuit, quamvis Aristoteles po-
steriorem illam $\tau\epsilon$ $\nu\alpha\nu\alpha\gamma\epsilon\nu$ notationem aut
derivationem rejicit. Non enim a comessando,
sed inde dictas, esse putat comedias, quod
agricolae oberrantes per pagos insectarentur
urbanos, eisque facinora sua exprobrarent,
quod, cum ob infamiae metum efficax esset ad
maleficia coercenda, postea ad elegantiorum car-
minum cultum ab ingeniosis hominibus redat-
tum fuit, et salibus conditum, fabulisque in
ordinem digestis contextum, ut gratiam eo
facilius inveniret. Itemque constituta loca
ac tempora, in quibus ageretur.

Erat comedia initio carmen simplex sicut et
tragedia, quod chorus circa aras fumantibus cum
tibicine concinebat. Dehinc una persona atque
altera addita est, quae respondens choro, locupletatis
variavitque rem Musicarum. Ad postremum cre-
scente numero, personarum materia ipsa
locupletata fuit, donec in justum poema ex-
cresceret. Tum certa ornamenta adjungi coepit
sunt, Cothurni, socci, caeterique habitus scenici,
quae comedia vetus summa cum libertate nomi-
natum personas probris, dignas carpsit.
Hinc Horatius Lib. I. satir. IV.

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poetae,
atque alii, quorum comedia prisca virorum est.
Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur.

117.
Quod moechus foret, aut facinus, aut aliquem
famulus, multa cum libertate notabant.
Sufarion Megarensis inchoasse eam, Cratinus excoli-
isse, Aristophanes perfecisse dicitur. Sed cum poetae
abuti licentius stilo, et passim laedere quosvis etiam
bonos coepissent, (in quibus quo genere Aristopha-
nes in primis excelluit), lege lata a trigin-
ta tyrannis Atheniensibus, exhibiti sunt, stori-
que maledici sublatis. (cf. Horat. de arte poet. v. 280.)

Hinc aliud genus fabulae, satyra sum sit exordi-
um, quae a Satyris lascivis et petulcis vocata est,
ob stili petulantiam virulentam, quamvis ali-
unde nomen alii traxisse putent. Fuerunt autem
Satyri, dii sive daemones rustici, quos incoluisse
speluncas, montes, solitudines, agrestia, auctor
est Plinius (Lib. VI, cap. XXX) et Hieronymus in
vita Pauli Eremitae. Praeditos esse fuisse, habuit, longe
propendentes ~~ad~~ corna, insignitos cornicu-
lis &c., capripedes. Eos Ovidius Lib. I de arte
appellat Bacchi comites. — Ab his igitur sati-
ram dictam esse, verisimile est, I, quia histriones
ad recitandas satyras, Satyrorum formam et habi-
tum emulati, et villosis tunicis, perizoma-
tis et hircorum pellibus induti fuerunt.
II, quia locus sive proscenium, in quo satyra
agebatur, testante Vitruvio, arboribus, spelun-
cis, montibus, ornabantur, cujusmodi Sa-
tyrorum regiones esse, jam ante ex Plinio vidimus. (diximus)
III, quia in satyris ea recitabantur, quae Satyros po-
tius, i.e. salaces, libidinosos, lascivos et ledes dece-
bant, quam homines, et IV, quia personae satyricae
diversas aetates simulabant et reprehendebant, pro
Satyrorum aetate diversa. Nam apud Gulum Pallucem

alius Satyrus est canus, alius impubis, alius ad-
lescens, alius denique avus. Porro Satyra ea
agresti admodum acerbitate, suppressis tamen
nomnibus, id quod vetus Comaedia agebat, i. e.
conviciabatur et lacerabat cives sceleratos, donec
et ipsa in suspicionem malam a pud potenti-
ores pervenit. Transmutavit igitur eam
Lucilius in aliam faciem, et epico modo
satyras primis, uno volumine diversis
libris conscripsit. (Scaliger Lib. I. cap. VII. confe-
rendum est).

Interficiunt hic quidam mediam comaediam
in qua nullum traducere fas erat; neque
tamen ad modestiam novae comediae accede-
bat, cum jus quoddam reprehendendi reti-
neret, et chori loco parabases quardam asper-
geret, rectius civium peccata coarguens.

Tandem temporibus Alexandri Magni nova
comaedia obtinuit, quae argumento plane
ficto et personis fictis, citra amarulentiam,
facetis jucundis, ad delectandum comparatis, vi-
tam communem et vulgatos mores spectan-
dos proponeret. Haec jambicis et trochaicis
versibus contenta erat, cum antiqua pluri-
bus carminis formis uteretur. Neque chorus in no-
va comaedia introducebatur loquens, quumquam in-
terdum saltans et concinens. — Excoluerunt eam
Plautus, Terentius, Accius, Naevius &c. inter Latinos.
Sed Menander princeps novae Comaediae est habitus
Definitio comaediae. A. Cicrone describitur comaedia,
quod sit imitatio vitae, speculum consuetudinis, ima-
go veritatis, a Graecis: ἰδωμένην καὶ ποδισμένην
πρᾶγματι

118
πρᾶγματι ἀνὸνδρος περὶ οὐκ, privatatum ac
civilium rerum citra periculum complexio, (citra
periculum, ad differentiam tragoediae, ubi pericula
maxima vitae ac mortis introducuntur.) Adonato.
fabula continens diversa instituta affectuum civilium
et privatatum rerum, quā discitur, quid sit in vita
utile, quid contra vitandū. Hunc enim finem
Comaedia proponit sibi, ut vitam ejusque actiones
instruat, monumque pravonū turpitudinem,
velut in speculo, ostendat, sicut olim Spartani extre-
me ebrios liberis ingenitiis spectandos proponebant.
Qui tamen finis cum tragoedia est communis.

Tragoedia est Drama, illustrium personarum
calamitates et tristem interitum exptimens.
Scaliger ita: Tragoedia est imitatio per actionis
illustriū fortunam, exitu infelici, oratione gra-
vi metrica. — Finis tragoediae in specie est, ut
animos misericordia et terrore ab iis per turba-
tionibus liberet, a quibus ejusmodi facinora
proficiscuntur. Hinc a Persio et Juvenale
tragoedia dicitur hiare, quod ~~propter~~ varios hia-
tus, clamores et lamentationes capiat. — Sic Ovi-
dius in Tristibus:

Et deditur Tragicis sceptrum regale cothurnis,
Quaeque gravior debet verba cothurnis, habet.

Est enim tragoedia heroicæ fortunæ in adversis de-
claratio: unde petenti cuidam principi ab Euripide,
ut de se tragoediam scriberet, imò vero Deos rogo re-
spondit, ne quid tibi unquam tragoedia dignum
contingat. — Ceterum tragoedia antiquior puta-
tur comaedia, ^{quod puto} Scaliger negat. Prius enim de re-
bus laetis quam funestis instituta carmina credi
par est,

par est, cum prius inventae nuptiae, quam caedes
patratae. - Interim ea Arist. fatetur, prius
tragoediam fuisse excultam, lib. I. cap. - Quae etiam
Horatius in arte poetica repperit, dum ait, tragoe-
dia veterem comaediam successisse. - Ratio appel-
lationis diverse traditur. Itaque tamen verisimi-
lis, quod cum Baccho prisci sacrificarent (sa-
crificabant vero hircum, vinearum hostem) sacerdo-
rus id carminis genus sacrificiis addebat, unde
Tragodia, quasi Tragos Tron, carmen de hircus est.
Alii quasi Traxodia, i. e. asperum carmen dictam
volunt, eo quod aspera et tristia repraesentat.
Cum enim non suppeditaret materia decantandi
res gestas Bacchi, aliorum regum calamitates
et res gestas asciverunt. Quoque rei cantoribus
praemii loco hircus donabatur, ut quidem ex
Horatio colligunt (de arte poet. versu 219).

Carminis qui tragico vitem certavit ob hircum, et
Ex tragoedia et comedia mixta oritur tragico-co-
media, quae introductis angustioribus personis,
exitu laetior solvitur, qualis est Amphitruo Plauti,
quam ipse sub persona Mercurii tragico-comae-
diam appellat. - Tragico-comedia ergo ex tra-
goedia habet personas illustres, ex comedia exi-
tum laetum. Quaeeri potest, an e contrario
detur Cornico-tragoedia, i. e. humilium persona-
rum tristem interitum continens drama. Non
est quidem exemplum; neque etiam vulgare per-
sonarum calamitates animos commovere sanctorum
possunt; - sed tamen, si eae assequuntur gravitatem
et horriditatem tragicam, non videmus, quid
obstat. - Haec tamen definitiones, originem et progressum
comediae et tragoediae tractavimus. Nunc

Nunc ad pleniorum illarum cognitionem consideran-
bimus utriusque differentiam a se invicem, et
ad postremae cuiusque partes.

Differentia vero comediae et tragoediae septemplex est.

I. Differunt materia. Tragoedia enim res tristes,
luctuosas, miserabiles et horribiles proponit; con-
tra comedia laetas, jucundas, ridiculas, jocosas.

II. Personis. Tragoediae enim sunt nobiles et illustres,
reges, principes, duces, heredes, et secundum non-
nullos Divi &c. nonnullos dicimus, quia non de-
sunt, qui Plautum reprehendunt, quod deos loquen-
tes introducat. - Comediae personae sunt civiles
plebeiae, patres familias, adolescentes &c. Et
saepe ignobiles, famulae, ut meretrices, lenones,
scurrae, parasiti, rustici et Judaei.

III. Stilo, seu sermonis genere. Tragicus enim est
gravis, sublimis, severus; verba magnifica, electa,
sonora, a communi consuetudine abhorrentia.
At comica oratio est humilis, hilaris et familiaris;
verba vulgata, pura tamen et elegantia, eque medio
usu petita. Hinc stilus gravis et lepidus, synec-
dochice dicitur tragicus et comicus.

IV. Affectibus. In tragoedia regnant vehementio-
res animi motus, et idem hic accidit, quod Alci-
biadi in Symposio Platon. dicenti, sibi *ναγδιαν πη-
δαν* *ναὶ δαίμνα ἐναιέσθαι ὑπὸ τῶν εὐστῶ λόγων*. -

At in comedia affectus sedatiores locum sibi vindicant.

V. Exitu. Tragoediae exitus est lugubris et tristis,
contra comediae laetus et hilaris.

VI. Additur denique propria in theatro nota, ut tra-
goediae proprium sit syrma et cothurnus;
comediae focus.

Partes vero dramaticae distinguuntur in pri-
marias et secundarias. Partes primariae
sunt protasis, epitasis, catastasis et catastrophe,
quae uno nomine dicuntur actus. Antiqui
tres tantum numerabant, omitta catastasi.
vero Scaliger accuratius distinguens, illam
addidit, quem alii sequuntur.

Protasis est prima pars, in qua proponun-
tur et suscipiuntur consilia rei gerendae,
aut - ut Scaliger eam definit; protasis est,
in qua summa rei proponitur et narratur,
sine exitus declaratione, nempe ut ex
inopinato exitu crescat fabulae iucunditas.
(Scal. lib. I. p. 36). Protasis significat propo-
sitionem, ab ea persona protastica dicitur,
quae ad protasin tantum adsciscitur,
et in toto dramate non reperitur, ut So-
phocles in Andria, Davus in Phormione Te-
rentii.

Epitasis est secunda pars, in qua consiliorum
filii progressus, ^{fabulae} et negotia. Est earum rerum,
quae in protasi continentur, incrementum;
ἐπίστασις enim intensiorem significat, ἔτι
ἰσχυρῶς. Hic omnia mirabiliter con-
silia frustrantur, impedimenta inopinata
objiciuntur, &c.

Catastasis tertia pars, in qua statum dra-
maticum status et dubius rei eventus haeret.
A Scaligero definitur vigor ac status fabulae,
quo res misceatur in ea fortunae tempestas,
in quam subdita est. Epitasis et catastasis

119
secundo; tertio, et vel quarto etiam actu concludun-
tur, neque enim certus locus constanter assigna-
ri potest. Catastasis raro ad quantum progreditur.
Dicitur catastasis ^{κατάστασις} natusus, id est, constitutio,
vel consistentia, scilicet fabulae.

Catastrophe postrema pars inopinato consilio
rum et rerum gestarum eventu drama concludit.
sive ut eventus ^{κατάστασις} solus sit, sive tristis. Incidit cata-
strophe saepe in actum quartum, semper autem
quintum occupat.

Exempla harum partium sunt Andria Terentii,
et Nubes Aristophanis.

Protasis Andriae est actus primo, quo Simo
senex, cum narrasset inopinatos filii amo-
res, deliberat, quo modo ab amica ipsum ab-
strahat et simulet, uxorem ei daturum.
Davus adiutor herilis filii minus terretur,
et cum ipso Pamphilus vehementer pertur-
batur, ut qui a nuptiis propter amicam Gly-
cerium abhorreret, cui fidem conjugalem de-
derat, neque tamen patri refragari auderet.

Sequitur epitasis actu secundo, ubi Davus, in-
telligens, simulacrum rem a patre, consulit filio,
ut constanter polliceatur, patri se obtempera-
turum, id quod Pamphilus facit. Interea
angitur Charinus, virginis, quam Pamphilus
debebat ducere, amans, qui tam metuit, ne
sibi abstrahatur, quam ille, ne sibi obtrudatur.

Extorquo consensu a filio, Simo Chremetem
denuo (nam et ante sentaverat) adit, nuptias
filiae serio urget, impetrat, quod resciscunt
mulierculae Glycerii familiares, indignantur,
Charinus etiam acerbè cum Pamphilo ex postulat.
Ille animi haeret. Resilire integrum non erat,
cum patri promississet; nihilominus Glycerio fidem
confirmat.

Davus exanimatur metu, cum nihil minus
metuisset; quam consensum Chremetis. —
Hinc sequitur Catastasis. Davus novo re-
posito consilio, puerum a Glycerio & Pamphi-
lo natum, ad Chremetis ostium deferri curat,
quo viso Chremes deterretur propter a nuptiis,
quantumvis Simo urgeat, qui graviter in fili-
um excaecatus, et Davum in Carcerem conjicit.
Hunc dubium statum solvit Catastrophe, Actus, scilicet
ubi Glycerium a Pamphilo vitiatum intervenit, cuius
Andrii agnoscitur esse filia Chremetis, eique
nuptum traditur, et vicissim Chirino Philume-
na conceditur, ac Davus liberatur.

Nubium protasis est, quod Strepshades rusticus,
qui magnos sumtus facerat in delictum et a ma-
tre corruptum filium, et ob id magnum alio-
rum contraxerat, deliberat, quomodo ea
illo extricare se possit. Consilium capit adeundi
Socratem, et ab eo discendi artem sophisticam,
ut creditores eludere possit. Quod cum persuadere
filio vellet, abnuereque ille coactus fuit, ipse
rem tentare.

Epitasis. Cum vero admodum esset obliviosus, ne-
per aetatem habilis ad discendum, multa mente et
ridicule in schola Socratis meditatur, donec Socrates
tandem docendi portae fuit, abire ipsum jubet. Non ta-
men abest, sed consilio Chori filium denuo aggre-
ditur, et via tandem persuadet, ut suo loco sophis-
ticam in schola Socratis addiscat. Quem adoriuntur
duo viri, iustus et iniustus, et uterque ad suum
studium trahere juvenem nituntur. iniustus tamen
obstinet. Hinc fraudes omnigenas Philopides, Stre-
psiades filius, addiscit. Interim vadatur Strepshades
a creditoribus redit, filiumque satis jam doctum laeta-
bundus domum reducit. —

120
Catastasis adducit creditores, qui a patre Strepshade
et filio Philopide varie eluduntur. Itaque Strepsha-
des instituit convivium, in quo dissidio orto, a filio
verberatur; quaeritur de injuria. filius vero, so-
phisticam edoctus, iuste se egisse ostendit, pater
contra disputat, sed filius praestigiosis verborum
se defendit. —
Catastrophe tandem rei exitum aperit. Strepshades
enim his rebus commotus arrepto ligone et facibus,
scholam, locatis incendit et evertit. —

Praeterea drama distinguitur in actus, et
hi rursus in scenas. Actus vocabulum hic non
sumitur ~~de~~ de actione tota, sed de parte quadam
totius dramaticae actionis praecipua. Actus
definiente Scaligero, est pars dramatis diversae acti-
oner pro diversitate partium, quas jam diximus
continens; seu: quae praecipuam dramaticae
actionem absoluit. — Antiquitus dramata non
distinguebantur in certos actus, sed id novae comae-
diae inventum fuit, sine dubio tum ut certius
legibus, quasi limitibus praescripta ar-
tederetur perfectior, tum quia plures actus
paucum spectatoribus excitare, pauciores
vero, desiderium non explere videbantur.
Scena est, est actus pars, quam personarum
ingressus et sermocinatio constituit. In
scenam ~~plura~~ ^{loquentes} plerumque non plures personae
introducuntur, quam quinque, nisi forte
consultatio inspicienda sit. Mutat, vero per-
sonas adesse plures, nihil prohibet. —
Partes, accessoriae seu secundariae, quae extra
actum, intellectus aut delectationis causa,
adhibentur, sunt: ante actum ab initio: argu-
mentum

mentum, prologus (in medio inter actum
et actum) chorus. Infine interdum adji-
citur epilogus. — Argumentum est summa
comediae, paucis versibus comprehensa
quae prologo praemittitur. In veteri comoe-
dia non fuit, ut ex Aristophanis et Plauti co-
lacione apparet, sicut neque prologus. Neque
est necessarium nisi in iis fabulis, quarum
nec prologo nec protasi ~~praemittitur~~
hincitur. — Prologus est comediae prae-
tio, praeparans spectatores, vel excusatio-
ne poetae, vel commendatione fabulae, vel
expositione totius summae. — Chorus est
pars secundaria post actum introducta, cum
plurium personarum concentio aut etiam saltatione.
Potissimum hoc intelligendum de comico choro, quia
in tragoedia veteri chorus etiam erat pars
primaria. Chorus prima dedit initia come-
diae ~~initia~~ et tragoediae, quia solo choro
primo agebant, quo vitia improborum
carpebantur. unde accedente actu, duae
partes dramatis fuerunt, actus et chorus.
Postea propter mordacitatem e comedia
chorus fuit ejectus. At in tragoedia chorus
permanet. — Epilogus denique est pars adventitia
dramatis a fine adiecta, ut ejus usum indicet, vel
aliud quippiam nomine poetae moneat. Olim duobus
ad summum verbum absoluebatur: Valete et plaudite
Hodie iustum saepe carmen exple. Interdum per Cho-
rum fit epilogus, ut in Aristophanis Ranis, et omni-
bus tragoediis Graecis. Ita autem comparatus esse
debet, ut cum delectatione spectatores dimittat.

